

پژوهشنامه‌ی علوم انسانی و اجتماعی «ویژه‌ی مدیریت»

سال هشتم/شماره‌ی بیست و نهم/تابستان ۸۷

بررسی نگرش اعضا و مدیران تعاونی های مصرف نسبت به عوامل مؤثر بر ارتقای بهره‌وری (مورد مطالعه: تعاونی های مصرف استان ایلام)

منصور زراء نژاد*

بتول شریفی**

تاریخ پذیرش: ۸۷/۳/۲۷

تاریخ دریافت: ۸۶/۵/۱۶

چکیده

بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اقتصاد تعاونی یکی از سه بخش اصلی اقتصاد کشور تعریف شده است. در اقتصاد ایران تعاون به عنوان یکی از بخش های عمده ی اقتصاد کشور نه در حد انتظار، اما تا حدودی، در جنبه های گوناگون، از جمله مصرف مورد توجه قرار گرفته است. در این ارتباط، ایلام برای مطالعه ی موردی انتخاب و این تحقیق به صورت پیمایشی و با استفاده از توزیع پرسشنامه میان مدیران عامل، اعضای هیأت مدیره ها، بازرسان و اعضای تعاونی های مصرف زیر مجموعه ی اتحادیه ی سراسری تعاونی های مصرف در استان انجام شده است. حجم نمونه یازده درصد جامعه ی آماری است. فرضیه های تحقیق با اتکا بر اطلاعات جمع آوری شده به وسیله ی t ، Z و χ^2 مورد آزمون قرار گرفته است. میانگین سابقه ی پاسخ دهندگان حدود هشت سال و میانگین تحصیلات آنان بین دیپلم و فوق دیپلم است. نتایج تحقیق نشان داد که تقویت بنیه ی مالی و استفاده از نیروهای کارآمد بر ارتقای بهره‌وری تعاونی های مصرف مؤثر است. آزمون استقلال (جدول دو طرفه) χ^2 استقلال نتایج به دست آمده از سمت پاسخ دهندگان را تأیید کرده است.

واژه های کلیدی: تعاونی، تعاونی های مصرف، بهره‌وری، ایلام

* نویسنده مسئول - دانشیار اقتصاد دانشگاه شهید چمران، دانشکده ی اقتصاد و علوم اجتماعی

** کارشناس ارشد اقتصاد

۱- مقدمه

در قرن ۱۸ و ۱۹ هم زمان با ظهور اقتصاد صنعتی و تولّد نظام سرمایه داری در اروپا در اثر انتشار آرای نظریه پردازان و تلاش فعالان سیاسی و اجتماعی اندیشه ای تحت عنوان تعاون پا گرفت و مردم در برخی از جوامع برای دستیابی به حداقل شرایط لازم برای فعالیت اقتصادی و ادامه ی حیاتی انسانی و شرافتمندانه در سازمان های تعاونی گرد هم آمدند تا به کمک یک دیگر مشکلات خویش را مرتفع سازند (مشار موحد، ۱۳۷۷: ۶). با وجود این که نهضت نوین تعاون در اول قرن ۱۴ هجری شمسی به ایران وارد شد، پس از انقلاب بود که زمینه ی تشکیل تعاونی های واقعی در کشور فراهم شد و با تصویب قانون بخش تعاون اقتصاد و تأسیس وزارت تعاون در سال ۱۳۷۰ زمینه برای اجرای اصول ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی و رشد نهضت تعاونی در کشور فراهم شد.

شرکت های تعاونی مصرف مؤسساتی هستند که به منظور تهیه و تدارک اقلام مختلف کالاهای مصرفی برای اعضای خود تشکیل می شوند. اگر این کالاها از نوع مرغوب تهیه شود و با قیمت های عادلانه در اختیار اعضا قرار گیرد، علاوه بر اینکه قدرت خرید اعضای بالا می رود، سطح زندگی آنان نیز ارتقا می یابد. اصولاً فلسفه ی تعاونی مصرف، جلوگیری از اجحاف خرده فروشان به کارگران و دیگر گروه های کم در آمد بود؛ ولی امروزه این شرکت ها تنها بالا بردن قدرت خرید اعضا را دنبال نمی کنند، بلکه خدمات متنوع دیگری نیز ارائه می کنند (وزارت تعاون و امور روستاها، ۱۳۵۳: ۱۶).

هر چه سهم تعاونی های مصرف در تأمین مایحتاج اعضا بالا تر و فعالیت آن ها با بهره وری بیشتر همراه باشد، اثر قابل توجهی در بالا رفتن سطح زندگی مردم خواهد داشت. از این رو، مسأله ی این تحقیق تعیین عوامل مؤثر بر ارتقای بهره وری شرکت های تعاونی مصرف است که از اهمیت بسیاری برخوردار است. انتخاب استان ایلام برای مطالعه ی موردی به دلیل بالا بودن سطح تکفّل اقتصادی، پایین بودن درآمد سرانه و سطح بالای بی کاری در این استان است. هدف از این تحقیق شناسایی و

بررسی نگرش اعضا و مدیران تعاونی های مصرف نسبت به عوامل مؤثر... ۹۹.....

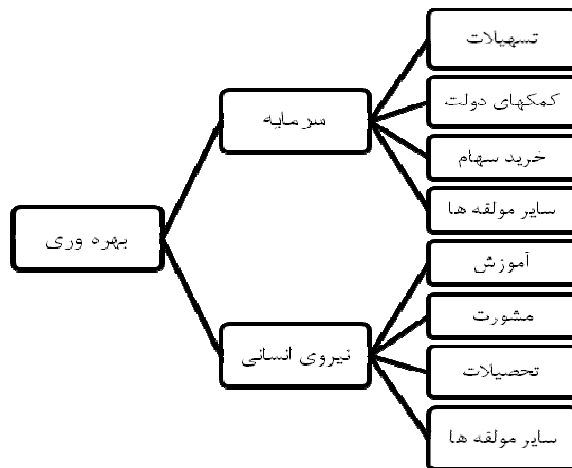
بررسی عواملی است که می تواند در افزایش بهره وری تأثیر گذار باشد. سؤال اصلی تحقیق این است آیا عامل سرمایه و عامل نیروی انسانی بر ارتقای بهره وری تعاونی های مصرف تأثیر دارد.

بر اساس سؤال تحقیق دو فرضیه ارائه می شود. فرضیه ی اول عبارت است از تقویت بنیه ی مالی شرکت از سوی اعضا و نهادهای مردمی و دولتی بر ارتقای بهره وری تعاونی های مصرف مؤثر است. این فرضیه بر مبنای هفت سؤال از سؤالات پرسشنامه، درباره ی نقش و اهمیت تأمین سرمایه در ارتقای بهره وری تعاونی های مصرف، طراحی شده است.

فرضیه ی دوم عبارت است از به کارگیری نیروی انسانی کارا از عوامل مؤثر بر ارتقای بهره وری تعاونی مصرف است. این فرضیه بر اساس هفده سؤال پرسشنامه مطرح شده است.

برای بررسی پاسخ به سؤالات فوق از مدل مفهومی (نمودار شماره ی یک) استفاده شده است. در این مدل تسهیلات بانکی، کمک های دولت، خرید سهام،... نشانه ی مؤلفه های سرمایه و آموزش، تحصیلات، مشارکت،... نشان دهنده ی مؤلفه های نیروی انسانی هستند.

نمودار شماره ی یک - مدل مفهومی

۲- تاریخچه‌ی تعاون

تعاون پدیده‌ی تمدن جدید نیست؛ این بینش در ۳۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح و در مصر باستان ریشه دارد. در سال ۲۰۵۰ قبل از میلاد، حمورایی سلطان بابل اجازه داد تا مزارع را به صورت تعاونی برای کشت آماده و در جمع آوری محصول با یکدیگر همکاری کنند. آثار وجود سازمان‌های تعاون در چین قدیم به دویست سال قبل از میلاد باز می‌گردد. سابقه‌ی تعاونی‌های پیشه‌وران در رم به ۴۵۰ سال قبل از میلاد می‌رسد و هر صنف سازمان تعاونی خاص خود را داشته است (شیرانی، ۱۳۶۸: ۲۶).

هر چند کمک به هم‌نوع و تساوی افراد بشر، جزء تعلیمات اصلی حضرت عیسی (ع) بوده است، این تعالیم با تسلط روحیه‌ی قدرت طلبی و غلبه‌ی گرایش به مادیگری بر کلیسا در قرون وسطی ضعیف شد و با اتحاد کلیسا و فئودال‌ها، همکاری مردم در قالب تعاونی‌ها رو به انحطاط گذاشت. ظهور دین اسلام در اوایل قرن هفتم میلادی، و تأکید اسلام بر تعاون و همیاری مردم موجب شد که روحیه‌ی تعاون مجدداً تقویت شود. تعاون به مفهوم واقعی کلمه میان یاران پیامبر (ص) در صدر اسلام بسیار مؤثر بود، ولی در سال‌های پس از پیامبر از تأثیر و گسترش افتاد.

دوره‌ی دوم نهضت تعاون در دوره‌ی رنسانس است. طی قرن ۱۵ و ۱۶ میلادی بهای مواد مصرفی رو به افزایش گذاشت و نسبت معقولی بین افزایش قیمت مواد و دستمزدها وجود نداشت. شکاف و جدایی بین سرمایه‌داران و کارگران یکی از عوامل احیای روحیه تعاون در این دوره بود. رکود اقتصادی و مشکلات روز افزون کارگران در این دوران، عده‌ای از اصلاح‌طلبان اجتماعی را بر این داشت که نظریات اصلاحی ارائه دهند و بحث علمی تعاون را بنیان‌گذاری کنند. فردی به نام رابرت اون^۱ که یک کارخانه دار انگلیسی بود، یک مجتمع تعاونی برای کارگران به وجود آورد. بعد از آن افرادی چون ویلیام تامسون^۲، ویلیام کینگ^۳، شارل فوریه^۴، سن سیمون^۵ و

1- Robert Ouen
2- William Tamson
3- William King
4- Charles Fouré
5- Sen Symun

بررسی نگرش اعضا و مدیران تعاونی های مصرف نسبت به عوامل مؤثر... .....۱۰۱

بلانی^۱ نیز به حمایت از فکر تعاون قیام کردند و این تلاش تا آن جا ادامه یافت که شرکت عادلانه پیشروان راچدیل^۲ در اواخر سال ۱۸۴۴ تأسیس شد و متعاقب آن نهضت تعاونی مصرف در سراسر جهان انتشار یافت. بخش دیگری از فعالیت های تعاونی در آلمان بود که رایف آیزن^۳ و هاس^۴ آغاز کننده و گسترش دهنده آن بودند. از ۱۹۵۴ به بعد نهضت تعاونی در میان بسیاری از ملل آفریقایی و آسیایی نفوذ کرد و به سرعت در میان آنان گسترش یافت و به تدریج به یک نظام جهانی تبدیل شد (شیرازی و ابراهیمی، ۱۳۸۲: ۲۵).

۳- مروری بر پژوهش های انجام شده

در سطح جهانی، بهره وری به عنوان یک عامل مهم برای رشد بنگاه های اقتصادی مورد توجه فراوان قرار گرفته است. تحقیقات و مطالعات متعددی در زمینه بهره وری و شرکت های تعاونی انجام شده است که برخی از آنها در این بخش مرور می شود.

هال^۵ (۱۹۳۴) تاریخچه، اصول و سازمان جنبش تعاونی در بریتانیای کبیر و ایرلند را بررسی کرده است و تعاونی را یک سیستم اقتصادی موفق و دارای تأثیرات روانی خاص در زمینه حل مشکلات روز مردم، صنایع و تجارت می داند.

هندسچین^۶ (۱۹۳۸) در اثر خود با عنوان جنبش تعاونی مصرف سوئیس، به ارائه مختصری از قوانین و ضوابط تعاونی های مصرف و تاریخچه تشکیل اتحادیه های انجمن های تعاونی مصرف در سوئیس پرداخته است. بنا به این تحقیق، اولین اقدام به تشکیل اتحادیه های تعاونی در سال ۱۸۳۵ در زوریخ و ۱۸۶۹ در اورتن بوده است.

-
- 1- Blome
  - 2- Rachedil
  - 3- Raif Aizen
  - 4- Has
  - 5- Hall
  - 6- Handschin

ماسون و هالنس^۱ (۱۹۶۵) به بررسی اثرات آموزش بر پیشرفت کاری در تعاونی‌ها و قوانین دوره‌ی ای‌کانون آموزش بخش تعاون طی ۱۹۶۳-۱۹۶۵ پرداخته‌اند و از آموزش به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه‌ی تعاونی‌ها یاد کرده‌اند. پاول^۲ (۱۹۶۵) به بررسی فلسفه‌ی اجتماعی تعاونی‌ها در سه بخش اصلی مصرف‌کننده، تولیدکننده و شهروند پرداخته و مصرف‌کننده را به عنوان طرف ضعیف این رابطه و تعاونی را به عنوان یک بخش قدرتمند این ارتباط معرفی کرده است. سیریس^۳ (۱۹۷۸) در اثر خود با عنوان تاریخچه‌ی عمومی و اقتصادی تعاونی‌ها، ضمن پرداختن به سوابق و تاریخچه‌ی عمومی و اقتصادی تعاونی‌ها، به اثرات تعاونی‌ها بر تورم، اشتغال‌زایی، عدالت‌گستری، دموکراسی، تشویق به پس‌انداز و در نهایت تشویق رشد اقتصادی و توسعه‌ی برنامه‌های اجتماعی و تراز منطقه‌ای اشاره کرده است.

تایمنی^۴ (۱۹۸۵) در بررسی خط‌مشی‌های مدرن فردی برای تعاونی‌ها در آسیا، به مسایلی چون ایجاد بخش توسعه‌ی منابع انسانی و مدیریت، مسایل نیروی انسانی، اطلاعات، طراحی و ارزیابی کار، تأمین خسارت، بیمه، توسعه، نظم و انضباط کاری، ساختار روابط و انتقال کارمندان، استعفا و بازنشستگی نیروی انسانی پرداخته است. میسرا^۵ (۱۹۹۵) در اثر خود (راهنمایی ساده از مدیریت تعاونی‌های مصرف) چگونگی مدیریت در تعاونی‌های مصرف شرکت‌های تعاونی را به تفصیل بررسی کرده است.

البته، در سال‌های اخیر مطالعات فراوان و متعددی در زمینه‌های مختلف تعاونی‌ها از جمله تعاونی‌های توزیع برق (لین^۶، ۲۰۰۳)، توزیع آب (روبیض، می‌یر^۷،

1- Mason .P.E.& Halnes P.G.

2-Paull

3- Ciriec

4- Taimni

5- Mista

6- Lenne

7- Ruiz-Mier

بررسی نگرش اعضا و مدیران تعاونی های مصرف نسبت به عوامل مؤثر.....۱۰۳

۲۰۰۶)، تعاونی های گارگری (گان^۱، ۲۰۰۶) و نقش تعاونی ها در توسعه (زیبولی و دیگران^۲، ۲۰۰۷) انجام گرفته است که بررسی آن ها (حتی به اختصار) از حوصله ی این بحث خارج است.

در ایران نیز پژوهش های مختلفی در خصوص بهره وری، شامل اندازه گیری بهره وری، عوامل مؤثر بر بهره وری، ارتقای بهره وری و موانع افزایش بهره وری انجام شده است. در زمینه ی بهره وری و تعاونی های مصرف از جنبه های مختلف نیز تحقیقاتی انجام شده است که در این بخش آن ها را مرور می کنیم.

موندی (۱۳۷۱) به بررسی وضعیت شرکت های تعاونی مصرف کارکنان شهر و روستا در تهران، اصول و قوانین تعاونی، سرمایه و سود و زیان و ترازنامه ی تعاونی ها و مشکلات ساختاری شرکت و نوع رابطه ی آن با وزارت تعاون و سایر ارگان ها پرداخته است.

عظیمی زاده (۱۳۷۷) نیز ارتقای بهره وری را در تعاونی مصرف بررسی کرده است. نتایج تحقیق نشان داد که نیروهای انسانی کار آمد، تقسیم کار، نظارت و ارزشیابی امور از سوی مدیر عامل، افزایش سرمایه با مشارکت اعضا، استفاده از تسهیلات بانکی، مکان و محل جغرافیایی شرکت، چگونگی امکانات و روش عرضه ی کالا به صورت باز و آزاد بودن خرید برای عموم از عوامل مؤثر بر افزایش بهره وری است.

طبرستانی (۱۳۷۸) عوامل مؤثر بر اثر بخشی بهره وری در تعاونی های مصرف را در تعاونی های مصرف کارمندی بررسی کرده است. در این تحقیق رابطه ی رضایت مشتریان با سرمایه ی در گردش، میزان سرمایه و سایر امکانات تعاونی، رابطه ی رضایت مشتریان با تفاوت قیمت کالاهای عرضه شده در تعاونی ها و قیمت این کالاها و نیز رابطه رضایت مشتریان با تعداد اعضای این تعاونی ها بررسی و آزمون کرده است. نتایج تحقیق نشان داد که کلیه ی این عوامل در رضایت مشتریان مؤثر است.

چراغعلی (۱۳۸۰) به بررسی عوامل مؤثر در عدم بهره وری شرکت های تعاونی در استان گلستان پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داد که عدم آشنایی با فرهنگ تعاونی

1- Gunn

2- Zeuli & at al

و کمبود آموزش‌های لازم در زمینه‌ی مهارت‌های تخصصی در بین مدیران، بازرسان و اعضای تعاونی‌ها باعث کاهش بهره‌وری می‌شود. عدم آگاهی از قوانین و مقررات و کمبود منابع مالی از عوامل دیگر کاهش بهره‌وری هستند.

جمشیدیان و شهشهانی (۱۳۸۰) به بررسی علل افت و خیز بهره‌وری در صنعت نساجی کشور پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که افراد به عنوان یکی از عوامل نرم افزاری داخلی از طریق بهره‌وری نیروی کار و عوامل سخت افزاری و تغییرات ساختاری به عنوان عوامل خارجی تأثیر عمده‌ای بر بهره‌وری کل دارند.

رفعت (۱۳۸۱) به محاسبه‌ی شاخص‌های بهره‌وری کلی و جزئی عوامل تولید، بر حسب عوامل کار و سرمایه‌ی اقدام و بهره‌وری را با شاخص سولو اندازه‌گیری کرده است. نتایج تحقیق نشان داد که کمترین میزان بهره‌وری مربوط به صنایع تولید زغال کک و پایگاه‌های نفت و سوخت هسته‌ای و بیشترین میزان بهره‌وری مربوط به صنایع تولید پوشاک و دباغی و فرآوری چرم است. شدت سرمایه، سهم مزد و حقوق، بعد کارخانه، سیاست‌های دولت و زیرساخت‌ها از عوامل مؤثر بر بهره‌وری است.

شیرزادی (۱۳۸۱) به بررسی دیدگاه‌های دانشگاهیان دانشگاه علامه طباطبایی نسبت به عواملی که بر میزان و ارتقای بهره‌وری در تعاونی مصرف دانشگاه نقش دارند، اقدام کرده است. نتایج تحقیق نشان داد که عامل انسانی، سرمایه و مشارکت اجتماعی در افزایش بهره‌وری تعاونی مصرف مؤثر است.

شیرازی و ابراهیم زاده (۱۳۸۲) به بررسی وضعیت تعاونی‌های مصرف در شهر ری و کفایت آن‌ها پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که به تأسیس تعاونی‌های مصرف بیشتری نیاز است.

سایه میری (۱۳۸۳) درخصوص بهره‌وری واحدهای تعاونی تولید ایلام و مقایسه‌ی آن با بنگاه‌های خصوصی، تحقیق کرده است. اما تاکنون در خصوص بهره‌وری در واحدهای تعاونی مصرف در ایلام مطالعه‌ای صورت نگرفته است.

۳- روش تحقیق

در استان ایلام تا پایان سال ۱۳۸۳، تعداد ۳۶ شرکت تعاونی مصرف کارگری، کارمندی و فرهنگیان تشکیل شده است که از این میان پنج شرکت به دلیل انحلال یا

بررسی نگرش اعضا و مدیران تعاونی های مصرف نسبت به عوامل مؤثر..... ۱۰۵

تعطیل موقت از بررسی مستثنی گردیده اند. اطلاعات لازم با انجام یک تحقیق پیمایشی و مطالعه میدانی و از طریق پرسشنامه جمع آوری شد و فرضیه ها با آزمون های t ، Z و χ^2 مورد آزمون قرار گرفت. جامعه آماری مورد نظر تحقیق، اعضا، بازرسان، هیأت مدیره ها و مدیران عامل کلیه تعاونی های مصرف کارمندی، کارگری و فرهنگیان زیر مجموعه اتحادیه سراسری تعاونی های مصرف در استان ایلام است. حجم نمونه آماری با استفاده از فرمول حجم نمونه کوکران به میزان ۱۶۰۰ تعیین شد. پس از طراحی اولیه پرسشنامه و انجام آزمایشی آن در سطح محدود، تصحیحات و تغییرات لازم انجام گرفت. سپس نمونه به صورت تصادفی ساده انتخاب شد و تعداد ۱۶۰۰ پرسشنامه میان اعضای نمونه توزیع شد. از میان این تعداد، ۱۵۲ نفر از ارائه پاسخی در زمان مقرر اجتناب ورزیدند و شانزده پرسشنامه تکمیل شده نیز مخدوش و غیر قابل استفاده بود.

برای بررسی اعتبار پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ، که یکی از متداول ترین روش های اندازه گیری و اعتماد پذیری پرسشنامه هاست، استفاده شده است. در این تحقیق، ضریب آلفا برابر ۰/۸۲ است که بیان کننده اعتبار و قابلیت اعتماد بالای ابزار اندازه گیری است. برای تعیین روایی پرسشنامه و اطمینان از این که ابزار اندازه گیری تا چه اندازه خصیصه مورد پرسش را می سنجد، از روش روایی محتوا استفاده شده است که بر اساس آن در یک بررسی مقدماتی، نظرهای استادان و کارشناسان مربوط، درباره سوالات پرسشنامه جمع آوری، و با توجه به آن پرسشنامه نهایی طراحی شده است.

متغیرهای کلیدی به کار رفته در این مقاله به شرح مختصر زیر تعریف می شود:

بهره وری عبارت از نسبت بازده به منابع مصرف شده است.

شرکت های تعاونی مصرف مؤسساتی هستند که به منظور تهیه و تدارک اقلام مختلف کالاهای مصرفی برای اعضای خود تشکیل می شوند.

نیروی انسانی کارا عبارت است از کارمندان با استعداد و کارامدی که هر زمان که سازمان به آن ها نیاز دارد، با انگیزه کافی مسؤولیت های محوله را بپذیرند و در جهت اهداف سازمانی تلاش کنند.

سرمایه عبارت از منابع مالی در اختیار برای استفاده در زمینه‌ی اهداف سازمانی است.

۴- تجزیه و تحلیل نتایج تجربی تحقیق

۴-۱- تجزیه و تحلیل ویژگی‌های عمومی پاسخ دهندگان

پاسخ دهندگان به پرسشنامه، مدیر عامل، عضو هیأت مدیره، بازرس یا عضو تعاونی‌ها بودند. اطلاعات استخراج شده از پرسشنامه‌ها در باره‌ی سابقه‌ی عضویت پاسخ دهندگان نشان می‌دهد که میانگین سابقه‌ی عضویت پاسخ دهندگان در تعاونی‌ها حدود هشت سال است؛ یعنی پاسخ دهندگان از سابقه‌ی عضویت نسبتاً طولانی برخوردار بوده‌اند. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به میزان تحصیلات پاسخ دهندگان، نشان می‌دهد که میانگین میزان تحصیلات کارکنان بین دیپلم و فوق دیپلم است.

۴-۲- تجزیه و تحلیل آزمون فرضیه‌ی اول

فرضیه‌ی اول عبارت از این است که تقویت بنیه‌ی مالی شرکت از سوی اعضاء و نهادهای مردمی و دولتی بر ارتقای بهره‌وری در تعاونی‌های مصرف استان ایلام مؤثر است. این فرضیه با ترکیب هفت سؤال، یعنی سؤالات ۸، ۱۲، ۱۳، ۱۵، ۱۶، ۲۰ و ۲۲ ارائه شده است. نتایج تجزیه و تحلیل پاسخ دهندگان درباره‌ی این سؤالات به شرح زیر است.

۴-۲-۱- تجزیه و تحلیل نظرهای پاسخ دهندگان درباره‌ی سؤال هشت

سؤال هشت درباره‌ی تأثیر استفاده از تسهیلات بانکی در ارتقای بهره‌وری تعاونی‌های مصرف است. نتایج تجزیه و تحلیل نظرهای پاسخ دهندگان در این باره نشان می‌دهد که میانگین نظر پاسخ دهندگان به سؤال هشت برابر با $4/08$ با انحراف معیار $1/05$ و خطای استاندارد نمونه گیری $0/028$ است. از این رو، چنانچه فرضیه سازی سؤال هشت تابع آزمون میانگین قرار گیرد، $Z = 38/57$ است، پس فرضیه ردّ و فرضیه‌ی مقابل آن H_1 یعنی تأثیر تسهیلات بانکی در ارتقای بهره‌وری، تأیید می‌شود.

به صورت مشابه، بقیه‌ی سؤالات مربوط به فرضیه‌ی اول تحقیق مورد بررسی و آزمون قرار می‌گیرند. در سؤال دوازده تأثیر حذف کمک‌های دولت به

بررسی نگرش اعضا و مدیران تعاونی های مصرف نسبت به عوامل مؤثر..... ۱۰۷

تعاونی های مصرف بر کاهش بهره وری تعاونی ها، در سؤال سیزده تأثیر افزایش سالانه سرمایه‌ی اعضا بر ارتقای بهره وری؛ در سؤال شانزده تأثیر خرید سهام بیشتر از سوی اعضای تعاونی ها بر ارتقای بهره وری؛ در سؤال بیست تأثیر انواع کمک های دولتی از قبیل واگذاری محل فروشگاه و پرداخت بخشی از هزینه های آن بر ارتقای بهره وری و در سؤال ۲۲ افزایش سالانه سود سهام تعاونی و توزیع آن بین اعضا بر ارتقای بهره وری تعاونی های مصرف استان ایلام مورد سؤال قرار گرفته است. پاسخ سؤالات فوق که هر کدام به نوعی تقویت بنیه‌ی مالی را هدف گرفته، از نظر آماری معنی دار و قابل اعتماد است. اما پاسخ های ارائه شده به سؤال پانزده نشان داد که نظر پاسخ دهندگان درباره‌ی این سؤال منفی است و وجود رابطه بین میزان سرمایه‌ی عضو با میزان کالاهایی را که می تواند از تعاونی دریافت کند، در ارتقای بهره وری مؤثر نیست. بنابراین، در این قسمت با در نظر گرفتن مجموعه‌ی این سؤالات که درباره‌ی بنیه‌ی مالی طراحی شده اند، به آزمون فرضیه‌ی تحقیق یعنی تأثیر تقویت بنیه‌ی مالی بر ارتقای بهره وری می پردازیم.

جدول شماره‌ی یک - ماتریس فراوانی های سؤالات فرضیه‌ی اول

شماره‌ی سؤال	تعداد نمونه	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	بی جواب
۸	۱۴۳۲	۶۷	۴۱	۲۰۲	۴۹۵	۵۹۷	۳۰
۱۲	۱۴۳۲	۲۴۳	۱۹۷	۱۳۴	۳۶۹	۴۴۵	۴۴
۱۳	۱۴۳۲	۴۴	۵۵	۲۱۷	۵۲۲	۵۵۹	۳۵
۱۵	۱۴۳۲	۲۹۰	۳۰۲	۳۲۰	۳۰۹	۱۸۷	۲۴
۱۶	۱۴۳۲	۱۰۶	۴۹	۳۲۸	۴۵۴	۴۶۵	۳۰
۲۰	۱۴۳۲	۰	۴۸	۱۷۸	۴۹۱	۶۳۹	۲۲
۲۲	۱۴۳۲	۰	۰	۲۳۲	۴۷۸	۷۰۰	۲۲

مأخذ: محاسبات محققان با استفاده از پرسشنامه های تکمیل شده

در جدول فوق چگونگی توزیع فراوانی های پاسخ های ارائه شده به هفت سؤال از پرسشنامه‌ی تحقیق که هر کدام به نوعی به تقویت بنیه‌ی مالی (فرضیه‌ی اول) مربوط می شوند، نشان داده شده است. به عنوان مثال، سطر اول از جدول شماره‌ی یک بیان کننده‌ی این است که از نمونه‌ی ۱۴۳۲ نفری، در جواب به سؤال شماره‌ی هشت پرسشنامه، ۶۷ نفر گزینه‌ی بسیار کم، ۴۱ نفر گزینه‌ی کم، ۲۰۲ نفر گزینه‌ی متوسط، ۴۹۵ نفر گزینه‌ی زیاد، ۵۹۷ نفر گزینه‌ی بسیار زیاد را انتخاب و سی نفر از پاسخ دهندگان به سؤال هشت هیچ پاسخی نداده اند.

۴-۳- آزمون فرضیه‌ی اول

فرضیه‌ی اول تأثیر بنیه‌ی مالی بر ارتقای بهره‌وری است. میانگین نظرهای پاسخ دهندگان به سؤالات هفتگانه مربوط به این فرضیه‌ی بزرگ‌تر از سه باشد، پاسخ دهندگان تأثیر تقویت بنیه‌ی مالی بر ارتقای بهره‌وری را بیشتر از متوسط ارزیابی کرده اند. در صورتی که این میانگین از نظر آماری معنی دار و قابل اعتماد باشد، با ۹۵ درصد می توان ادعا کرد که فرضیه‌ی H_1 تأیید شده است. جدول زیر چگونگی توزیع فراوانی های پاسخ های ارائه شده به فرضیه‌ی اول را نشان می دهد.

جدول شماره‌ی دو - توزیع فراوانی پاسخ های ارائه شده به فرضیه‌ی اول

طیف	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین
فراوانی	۷۵۰	۶۹۲	۱۶۱۱	۳۱۱۸	۳۶۴۵	۳/۸۷
درصد	۷/۶	۷	۱۶/۵	۳۱/۸	۳۷/۱	---
امتیاز	۱	۲	۳	۴	۵	---

مأخذ: جدول (۱)

با توجه به جدول فوق، میانگین و انحراف معیار به ترتیب عبارتند از $۳/۸۴$ و $۱/۲۲$ و بنابراین t محاسبه شده هفتاد است که در مقایسه با مقدار t جدول در $۲/۵$ درصد سطح معنی داری ($\alpha = ۰.۰۲/۵$) آزمون یک طرفه یعنی $t_{۰.۰۲/۵} = ۱/۹۶$ ، بزرگ‌تر است؛ پس فرضیه‌ی H_0 رد می شود و فرضیه مقابل H_1 مبنی بر این که تقویت بنیه‌ی مالی

بررسی نگرش اعضا و مدیران تعاونی های مصرف نسبت به عوامل مؤثر... .....۱۰۹

شرکت از سوی اعضا و نهادهای مردمی و دولتی بر ارتقای بهره وری در تعاونی های مصرف استان ایلام مؤثر است، با اعتبار بالایی تأیید می گردد.

۴-۶- آزمون مجذور کای (χ^2) برای فرضیه ی اول

از آن جا که پاسخ دهندگان دارای سمت های متفاوتی بودند، برای اطمینان از نتایج تحقیق، میزان تأثیر سمت افراد بر پاسخ های ارائه شده به سؤالات مربوط به فرضیه ی اول را با آزمون استقلال مجذور کای آزمون می کنیم. برای این کار، پاسخ ها را به چهار طبقه تقسیم ، و بین متوسط پاسخ های ارائه شده و سمت پاسخ دهندگان جدول توافقی (دو طرفه) تشکیل داده ایم. در نتیجه، چون احتمال خطای ضریب همبستگی پیرسون و راست نمایی بیشتر از پنج درصد است، فرضیه عدم ارتباط بین پاسخ های ارائه شده و سمت پاسخ دهندگان، تأیید می شود. بنابراین، پاسخ های ارائه شده متأثر از موقعیت شغلی پاسخ دهندگان نیست و قابل اطمینان است (جدول شماره ی یک پیوست).

۷- تجزیه و تحلیل آزمون فرضیه ی دوم

هفده پرسش (۷-۱، ۱۱-۹، ۱۴، ۱۹-۱۷، ۲۱، ۲۳ و ۲۴) مربوط به فرضیه ی دوم تحقیق، یعنی به کارگیری نیروهای انسانی کارا از عوامل مؤثر بر ارتقای بهره وری در تعاونی مصرف است. نتایج تجزیه و تحلیل پاسخ ها به این سؤالات به شرح زیر است:

۴-۷-۱- تجزیه و تحلیل نظرهای پاسخ دهندگان به سؤال یک

سؤال یک درباره ی تاثیر آموزش تقویت مهارت های ارتباطی در کارکنان بر ارتقای بهره وری تعاونی است. نتایج تجزیه و تحلیل نظرهای پاسخ دهندگان درباره ی سؤال فوق نشان می دهد که میانگین نظر پاسخ دهندگان به سؤال یک برابر با $3/83$ با انحراف معیار $1/09$ و خطای استاندارد نمونه گیری $0/029$ است. از این رو، چنانچه فرضیه سازی سؤال یک تابع آزمون فرض میانگین قرار گیرد، $Z=28/62$ به دست می آید. چون عدد $28/62$ در مقایسه با Z جدول در $2/5$ درصد سطح معنی داری آزمون یک طرفه ($Z_{1/96}=1/96$)، بزرگ تر است، پس فرضیه H_0 رد و فرضیه ی مقابل آن H_1 ، یعنی تأثیر آموزش تقویت مهارت های ارتباطی در کارکنان بر ارتقای بهره وری، تأیید می شود.

به روشی مشابه، سؤالات ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۲۳ و ۲۴ مربوط به فرضیه‌ی دوم تجزیه و تحلیل می شوند. در سؤال دو تأثیر مشورت با کارکنان و اعضا و استفاده از نظرهای آنان در اداره‌ی تعاونی‌ها بر ارتقای بهره‌وری آمده است؛ در سؤال سه تأثیر شرکت اعضا در مجامع مختلف تعاونی‌ها بر ارتقای بهره‌وری پرسیده شده است؛ سؤال چهار درباره‌ی تأثیر سطح تحصیلات و سوابق تجربی ارکان اصلی تعاونی‌ها در ارتقای بهره‌وری است؛ سؤال پنج راجع به تأثیر اطلاع‌رسانی به موقع و مشارکت‌های اجتماعی و اقتصادی در ارتقای بهره‌وری است؛ سؤال شش درباره‌ی تأثیر نظارت و ارزشیابی مدیرعامل بر ارتقای بهره‌وری است؛ در سؤال هفت تأثیر آگاهی هیأت‌مدیره، بازرسان، مدیرعامل و کارکنان شاغل در تعاونی از منافع اقتصادی تعاونی بر ارتقای بهره‌وری مورد سؤال قرار گرفته است؛ سؤال نه تأثیر آگاهی از اهمیت و نقش تعاونی بر ارتقاء بهره‌وری پرسیده شده است؛ سؤال ده درباره‌ی تأثیر برخورد مناسب کارکنان تعاونی با مشتریان بر ارتقای بهره‌وری است، سؤال یازده در خصوص تأثیر تأیید صلاحیت اخلاقی و فنی اعضا، هیأت‌مدیره و بازرسان از سوی وزارت تعاون بر ارتقاء بهره‌وری است؛ در سؤال ۱۴ تأثیر انتخاب مدیرعامل از طرف وزارت تعاون به جای انتخاب ایشان از سوی هیأت‌مدیره بر ارتقای بهره‌وری مورد توجه قرار گرفته است، در سؤال هفده درباره‌ی تأثیر احساس مسؤلیت کارکنان دولت مأمور به خدمت در شرکت تعاونی بر ارتقای بهره‌وری سؤال شده است، سؤال هجده راجع به تأثیر سطح تحصیلات کارکنان شاغل در تعاونی‌های مصرف بر ارتقای بهره‌وری است؛ سؤال نوزده درباره‌ی تأثیر سابقه‌ی تجربی کارکنان تعاونی بر ارتقای بهره‌وری است؛ سؤال ۲۱ مربوط به تأثیر پرداخت پاداش کارانه بر ارتقای بهره‌وری است؛ در سؤال ۲۳ تأثیر گذرانیدن دوره‌های آموزشی مربوط به امور تعاونی از سوی کارکنان تعاونی‌های مصرف در ارتقای بهره‌وری پرسیده شده است؛ سؤال ۲۴ راجع به تأثیر کاهش مقررات بوروکراتیک در ارتقای بهره‌وری تعاونی‌های مصرف استان ایلام است.

پاسخ‌های ارائه شده به هر یک از سؤالات فوق که هر کدام به نوعی جذب نیروی انسانی کارا (فرضیه‌ی دوم) را هدف گرفته‌اند، از نظر آماری معنی‌دار و قابل اعتماد

بررسی نگرش اعضا و مدیران تعاونی های مصرف نسبت به عوامل مؤثر ۱۱۱

است. پاسخ های مذکور مؤید این امر است که عوامل مذکور در ارتقای بهره وری مؤثر تشخیص داده شده اند. اما نظر پاسخ دهندگان به سؤال چهارده (که درباره ی تأثیر انتصاب مدیر عامل از طرف وزارت تعاون به جای انتخاب وی توسط هیأت مدیره است) منفی بود؛ یعنی آنان انتصاب مدیر عامل از طرف وزارت تعاون را به جای انتخاب او از طرف هیأت مدیره در ارتقای بهره وری تعاونی های مصرف مؤثر نمی دانند. بنابراین، در این قسمت با در نظر گرفتن مجموعه ی این سؤالات که درباره ی جذب نیروی انسانی کارا طراحی شده است، به آزمون فرضیه ی تأثیر جذب نیروی انسانی کارا بر ارتقای بهره وری می پردازیم.

در جدول شماره ی سه توزیع فراوانی پاسخ های ارائه شده به هفده سؤال مرتبط با به کار گیری نیروهای انسانی کارآمد (فرضیه ی دوم)، نشان داده شده است. برای مثال، سطر اول این جدول مبین این است که در جواب به سؤال یک پرسشنامه، ۶۸ نفر گزینه ی بسیار کم، ۹۴ نفر گزینه ی کم، ۲۷۱ نفر گزینه ی متوسط، ۵۲۸ نفر گزینه ی زیاد و ۴۲۸ نفر گزینه ی بسیار زیاد را انتخاب و ۴۳ نفر از پاسخ دهندگان به سؤال یک پاسخی نداده اند.

جدول شماره‌ی سه - ماتریس فراوانی های سؤالات فرضیه‌ی دوم

شماره سؤال	تعداد نمونه	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	بی جواب
۱	۱۴۳۲	۶۸	۹۴	۲۷۱	۵۲۸	۴۲۸	۴۳
۲	۱۴۳۲	۳۳	۷۴	۲۴۵	۵۰۹	۵۳۸	۳۳
۳	۱۴۳۲	۴۵	۴۳	۲۷۲	۵۴۷	۵۰۱	۲۴
۴	۱۴۳۲	۳۳	۴۱	۲۲۲	۴۹۷	۶۲۳	۱۶
۵	۱۴۳۲	۳۳	۳۶	۱۷۹	۶۳۲	۵۱۷	۳۵
۶	۱۴۳۲	۳۳	۴۲	۱۵۲	۵۲۷	۶۵۰	۲۸
۷	۱۴۳۲	۳۰۴	۱۷۷	۴۸	۴۱۰	۴۶۵	۲۸
۹	۱۴۳۲	۳۲	۵۳	۲۶۰	۵۵۸	۵۱۲	۱۷
۱۰	۱۴۳۲	۸۰	۴۹	۲۰۳	۴۱۰	۶۶۵	۲۵
۱۱	۱۴۳۲	۵۵	۸۶	۲۳۷	۴۸۸	۵۳۶	۳۰
۱۴	۱۴۳۲	۴۵۴	۲۶۳	۴۲۱	۱۵۲	۱۲۲	۲۰
۱۷	۱۴۳۲	۸۲	۴۹	۲۵۴	۵۳۵	۴۸۸	۲۴
۱۸	۱۴۳۲	۰	۴۱	۳۲۰	۵۱۰	۵۲۹	۲۲
۱۹	۱۴۳۲	۰	۰	۲۶۵	۴۹۱	۶۵۳	۲۳
۲۱	۱۴۳۲	۴۰	۵۳	۲۰۸	۴۹۰	۶۱۱	۳۰
۲۳	۱۴۳۲	۴۰	۴۶	۲۴۸	۵۰۳	۵۶۸	۲۷
۲۴	۱۴۳۲	۴۳	۸۱	۲۴۱	۶۰۷	۴۲۲	۳۸

مأخذ: محاسبات محققین با استفاده از پرسشنامه های تکمیل شده

۴-۸- آزمون فرضیه‌ی دوم

فرضیه‌ی دوم تأثیر جذب نیروهای انسانی کارا بر ارتقای بهره وری به صورت زیر است. یعنی اگر میانگین نظرهای پاسخ دهندگان به سؤالات هفده گانه مربوط به این فرضیه، بزرگ‌تر از سه باشد، پاسخ دهندگان تأثیر به کارگیری نیروهای انسانی کارآمد

را بر ارتقای بهره وری بیشتر از متوسط ارزیابی کرده اند. اما اگر این میانگین از نظر آماری معنی دار و قابل اعتماد باشد، با ۹۵ درصد می توان ادعا کرد که فرضیه H_1 تأیید شده است. جدول زیر چگونگی توزیع فراوانی پاسخ های مربوط را نشان می دهد.

جدول شماره ۴ - توزیع فراوانی پاسخ های ارائه شده به فرضیه دوم

طیف	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین
فراوانی	۱۳۷۵	۱۲۲۸	۴۰۴۶	۸۳۹۴	۸۸۲۸	۳/۹۲
درصد	۵/۶	۵/۴	۱۶/۹	۳۵/۲	۳۷	---
امتیاز	۱	۲	۳	۴	۵	---

مأخذ: جدول (۴)

با توجه به جدول شماره ۴ میانگین، انحراف معیار و آماره t عبارت از ۳/۹۲، ۰/۰۱۵ و ۶۱/۳۳ = است. بنابراین، فرضیه H_0 رد و فرضیه مقابل یعنی به کارگیری نیروی های انسانی کارا بر ارتقای بهره وری در تعاونی های مصرف مؤثر است، تأیید می شود.

۴-۹- آزمون مجذور کای (χ^2) برای فرضیه دوم

در این جا نیز برای اطمینان از نتایج تحقیق و عدم تأثیر سمت و شغل پاسخ دهندگان بر پاسخ های ارائه شده به سؤالات مربوط به فرضیه دوم (کارایی نیروی انسانی)، از آزمون استقلال مجذور کای استفاده شده است. برای انجام این آزمون پاسخ های ارائه شده (بسیار کم، کم، متوسط، زیاد و بسیار زیاد) را به چهار طبقه تقسیم کرده ایم. سپس بین متوسط پاسخ های ارائه شده و سمت پاسخ دهندگان جدول توافقی (دو طرفه) تشکیل داده ایم. نتایج به دست آمده نشان داد که ضریب همبستگی پیرسون و حداکثر درست نمایی بیشتر از پنج درصد است. بنابراین فرضیه H_0 مبنی بر عدم ارتباط بین پاسخ های ارائه شده و سمت پاسخ دهندگان، تأیید می شود. در نتیجه، پاسخ های ارائه شده متأثر از موقعیت شغلی (سمت) پاسخ

دهندگان نبوده و نتایج به دست آمده معتبر و قابل اطمینان است (جدول شماره‌ی دو پیوست).

۵- جمع بندی و نتیجه گیری

همان طور که اشاره شد، هدف اصلی تحقیق شناسایی عوامل مؤثر بر ارتقای بهره‌وری شرکت‌های تعاونی مصرف در استان ایلام است. در این تحقیق فرضیه‌های زیر مورد آزمون قرار گرفته است:

۱- تقویت بنیه‌ی مالی شرکت از سوی اعضا و نهادهای مردمی و دولتی بر ارتقای بهره‌وری تعاونی مصرف مؤثر است؛

۲- به کارگیری نیروی انسانی کارا از عوامل مؤثر بر ارتقای بهره‌وری تعاونی مصرف است. روش تحقیق در پژوهش کاربردی حاضر از نوع تحقیق از راه بررسی با پرسشنامه است. جامعه‌ی آماری تحقیق، از کلیه‌ی شرکت‌های تعاونی مصرف استان ایلام تشکیل شده است که دارای حدود پانزده هزار عضو است. نمونه‌ی آماری تحقیق ۱۶۰۰ نفر است که از فرمول حجم نمونه کوکران به دست آمده است. داده‌ها به روش میدانی و از طریق تهیه و تنظیم پرسشنامه و استخراج نتایج جمع‌آوری شده است. روش‌های آماری برای تجزیه و تحلیل نتایج در بخش توصیفی، جدول توزیع فراوانی و درصد فراوانی، شاخص‌های مهم آماری نظیر شاخص‌های مرکزی و پراکندگی است، در بخش تحلیلی، از آزمون فرض آماری مناسب نظیر آزمون t ، z و χ^2 استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که تقویت بنیه‌ی مالی و استفاده از نیروهای کارآمد بر ارتقای بهره‌وری تعاونی‌های مصرف اثر مثبت و معنی‌دار دارد. آزمون استقلال (جدول دو طرفه) χ^2 استقلال نتایج به دست آمده از سمت پاسخ‌دهندگان را تأیید کرده است. تجزیه و تحلیل اطلاعات جمعیت‌شناسی پرسشنامه نشان داد که ۸۴/۱ درصد از پاسخ‌دهندگان، به عنوان عضو بوده‌اند و میانگین سابقه‌ی پاسخ‌دهندگان حدود هشت سال و میانگین تحصیلات آن‌ها بین دیپلم و فوق دیپلم است.

بررسی نگرش اعضا و مدیران تعاونی های مصرف نسبت به عوامل مؤثر ۱۱۵

منابع و مأخذ:

- ۱- چراغعلی، محمدرضا (۱۳۸۰) بررسی و شناخت عوامل مؤثر در عدم بهره وری شرکت های تعاونی در استان گلستان، تهران: وزارت تعاون.
- ۲- رفیع پور، فرامرز (۱۳۸۲) کندوکاوها پنداشت ها و مقدمه ای بر روش های شناخت جامعه و تحقیقات اجتماعی، تهران.
- ۳- رفعت، بتول (۱۳۸۱) محاسبه ی شاخص های بهره وری کلی و جزئی عوامل تولید بر حسب عوامل کار و سرمایه: اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- ۴- سایه میری، علی (۱۳۸۳) اندازه گیری و تجزیه تحلیل بهره وری در تعاونی تولیدی و مقایسه ی آن با بنگاه های اقتصادی بخش خصوصی استان ایلام، تهران: وزارت تعاون.
- ۵- شیرزادی، حسینعلی (۱۳۷۹) «تفاوت های اساسی تعاونی ها با شرکت های تجاری»، همیار، شماره ی ۸، ص ۱۴۴-۱۵۵.
- ۶- شیرزادی، حسینعلی (۱۳۸۲) «بررسی دیدگاه دانشگاهیان دانشگاه علامه نسبت به عواملی که بر ارتقای بهره وری در تعاونی مصرف دانشگاه نقش دارند»، فصلنامه ی علوم اجتماعی، شماره ی ۱۸، ص ۷۰-۱۱۵.
- ۷- شیرانی، علیرضا (۱۳۶۸) اقتصاد تعاون، تهران: سازمان مرکزی تعاون کشور.
- ۸- شیرازی، مرتضی و ابراهیم زاده، علی (۱۳۸۲) بررسی وضعیت شرکت های تعاونی مصرف، تهران: پایگان.
- ۹- شهشهانی، محمد حسن و جمشیدیان، محمد (۱۳۸۰) «بررسی علل افت و خیز بهره وری در صنعت نساجی کشور»، پژوهش های اقتصادی مدرس، شماره، ص ۱-۱۰.

- ۱۰- طبرستانی، مریم (۱۳۷۸) « بررسی عوامل مؤثر بر اثر بخشی بهره وری در تعاونی های مصرف» همیار، شماره ۴، ص ۱۲۶-۱۳۷.
- ۱۱- عظیمی زاده، محمد حسین (۱۳۷۸) «ارتقای بهره وری در شرکتهای تعاونی مصرف، فرهنگ و تعاون»، شماره‌ی ۶، ص ۱-۳.
- ۱۲- عمیدی، علی (۱۳۷۸) نظریه نمونه گیری و کاربردهای آن، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- ۱۳- کلومین، موریس (۱۳۴۷) مقدمه ای بر تعاون، تهران: سازمان مرکزی تعاون کشور.
- ۱۴- مشار موحد، محمود رضا (۱۳۷۷) بررسی شرکتهای تعاونی مصرف کارمندی استان خراسان، تهران: وزارت تعاون.
- ۱۵- موندی، علی (۱۳۷۱) بررسی شرکت تعاونی مصرف کارکنان شهر و روستا در تهران، تهران: دانشگاه تهران.
- ۱۶- ناهید، منوچهر (۱۳۴۶) نقش شرکتهای تعاونی در پیشرفت و توسعه‌ی کشاورزی، تهران: مؤسسه آموزش و تحقیقات تعاونی دانشگاه تهران.
- ۱۷- وزارت تعاون و امور روستاها (۱۳۵۳) «مجموعه گفتارهای تعاونی»، کتاب چهارم، وزارت تعاون، تهران.

18- Ciriec, A.(1978) *Analysis of Public and Cooperative Economy*, Management and Editor Quai de, Geneva.

19- Gunn, Christopher(2006) "Cooperatives and Market Failure: Workers' Cooperatives and System Mismatch Review of Radical Political Economics", Vol. 38, No. 3, p. 345-354.

20-Hall, F., Watkins, W.P.(1934) *Corporation: A Survey of the History*, Principles and Applications, The Cooperative Union Ltd, Manchester.

21-Handschn, H.(1938) *The Swiss Consumers Cooperative Movement*, The Union of Swiss Consumers Societies, Swiss.

22-Mason, P.E. and Halnes, P.G.(1965) *Cooperative Occupational Education Inc*, USA.

23-Paull, L.(1963) *Studies in the Social Philosophy of Cooperation*, Cooperative Union Ltd, Belgium.

24-Ruiz-Mier, F. and van Ginneken, M.(2006) "Consumer Cooperatives: An Alternative Institutional Model for Delivery of Urban Water Supply and Sanitation Services?" *Water Supply & Sanitation Working Notes*, No. 5, January, The World Bank Group.
< www.worldbank.org/watsan>

25-Taimni, K.K.(1985) *Manual on Modern Personal Policies for Cooperatives in Asia*, International Cooperative Alliance, New Delhi.

26-Zeuli, Kimberly, et al(2005) "The Potential for Non-Agricultural Cooperatives in Rural Communities," *Working Papers*, University of Wisconsin: Center for Cooperatives. < www.wisc.edu/uwcc >

ضمیمه

جدول های پیوست:

جدول شماره‌ی یک - جدول توافقی آزمون مجذور کای بین سمت پاسخ دهندگان و پاسخ های مربوط به فرضیه‌ی اول

			sm				Total
			مدیر عامل	عضو هیئت مدیره	بازرس	عضو	
NTILES of MH1	1	Count	8	32	13	298	351
		Expected Count	6.5	27.1	14.1	303.3	351.0
	2	Count	10	34	20	352	416
		Expected Count	7.7	32.1	16.7	359.5	416.0
	3	Count	1	25	11	251	288
		Expected Count	5.4	22.2	11.5	248.9	288.0
	4	Count	7	17	12	308	344
		Expected Count	6.4	26.6	13.8	297.3	344.0
Total	Count	26	108	56	1209	1399	
	Expected Count	26.0	108.0	56.0	1209.0	1399.0	

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11.036 ^a	9	.273
Likelihood Ratio	13.177	9	.155
N of Valid Cases	1399		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5.35.

جدول شماره‌ی دو - جدول توافقی آزمون مجذور کای بین سمت پاسخ دهندگان و پاسخ ها مربوط به فرضیه‌ی دوم

			sm				Total
			مدیر عامل	عضو هیئت مدیره	بازرس	عضو	
NTILES of MH2	1	Count	6	16	16	303	341
		Expected Count	6.3	26.3	13.6	294.7	341.0
	2	Count	8	27	10	278	323
		Expected Count	6.0	24.9	12.9	279.1	323.0
	3	Count	7	40	19	335	401
		Expected Count	7.5	31.0	16.1	346.5	401.0
	4	Count	5	25	11	293	334
		Expected Count	6.2	25.8	13.4	288.6	334.0
Total	Count	26	108	56	1209	1399	
	Expected Count	26.0	108.0	56.0	1209.0	1399.0	

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10.550 ^a	9	.308
Likelihood Ratio	10.975	9	.277
N of Valid Cases	1399		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6.00.